

Др Страхиња Р. Степанов
Др Милан С. Ајџановић

ТВОРБЕНО-СТИЛСКА АНАЛИЗА КОМПОЗИТНИХ
ИНДИВИДУАЛИЗАМА У РОМАНУ *СИЊНИЧАРНИЦА*
„КОД СРЕЋНЕ РУКЕ” Г. ПЕТРОВИЋА*

Рад се, користећи као корпус *Сињничарницу* „Код срећне руке” Г. Петровића, бави стилском анализом пишчевих композитних индивидуализама. И поред различитих рестрикција примењених у прикупљању грађе, показало се да је корпус сразмерно обиман и разноврстан (294), да су унутар њега нарочито интересантне оне композите код којих је уочљива пишчева индивидуативна особеност и која се могу сматрати функционалностилски обележеним (31), те је њима и посвећена нарочита пажња.

Кључне речи: Горан Петровић, *Сињничарница* „Код срећне руке”, творбена анализа, стилска анализа, композите.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ. Чињеница да се ове године навршавају две деценије откад је *Сињничарница* „Код срећне руке” Г. Петровића објављена – није једини, чак ни основни разлог за настанак чланка посвећеног том роману, али је свакако (и) то ваљан повод да се посветимо једном сегменту стилске анализе тог дела, оном који се односи на испитивање композита. На самом почетку, међутим, ваљало би објаснити зашто се наша анализа свела (само) на композите. Разлози за такав поступак јесу двојаки и не од једнаког значаја: као прво и мање важно, коришћење романа обима од неколико стотина страна као извора грађе,¹ за потребе писања једног оваквог рада, нужно захтева неку врсту рестрикције када је у питању предмет анализе. Као друго

* Овај рад представља део истраживања у оквиру пројекта *Сињангардни српски језик* (178004), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Издање које смо ми користили (Петровић 2004) има 327 страна, док најрецентније (*Лађуна*, 2019) има чак 377, што је, наравно, последица техничких специфичности различитих издања и издавача.

и важније, Г. Петровић је познат по својој језичкој креативности – на момен-те безмало неспутаности – која је неке од својих врхунаца досегла управо у грађењу речи од материјала двеју или више већ постојећих речи, те се стилско проучавање композита јавља као веома инспиративан задатак.

1.1. Ипак, предметом рада неће бити свака композита – односно, прецизније, свака она реч која је сложене структуре, а која није нужно непосредни производ композиције (нпр. *Београд* + -ски > *београдски*; *грађоцен* -ост > *грађоценост*; *словослајати* > *словослајан*) – употребљена у роману: сложени бројеви, заменице, предлози, прилози и сл., као затворени морфолошко(-лексички) системи, одавно обрађени и анализирани у многим граматицама, монографијама и творбеним речницима, неће бити подвргнути анализи. Осим тога, властитита имена, било које врсте (нпр. *Белимарковић*, *Добривој*), као и њима мотивисани посесивни и релациони придеви (нпр. *београдски*, *Бојородичин*), такође неће бити анализирани. Заправо, у овом ћемо раду обратити пажњу преваходно на композите из класе именица, придева и глагола – као отворене морфолошке класе (GREENBAUM – QUIRK 1993; PRČIĆ 1997: 15) спремне и расположиве за кооптирање нових (у нашем случају сложених) речи у своје лексичко-морфолошке системе – те на само један мањи број сложених прилога (и то оних код којих као мотиваторе можемо утврдити две пунозначне лексеме, а који не припадају творбеним моделима попут: *негде*, *нигде*; *ниуколико*; *убрзо*; *иријодне*, *ијодне* – то су најчешће, како се види, прилози настали претварањем (конверзијом) од придева у облику неутрума – средњег рода).

2. АНАЛИЗА ГРАЂЕ. Иако би се очекивало да ће овакав наш приступ избору грађе резултирати сразмерно ограниченим корпусом композита, показује се да је он, без обзира на примењене различите селекционе критеријуме, заправо веома богат, јер га чине чак 294 лексеме: *блајојлајољив*, *блајодариш*, *блајодарност*, *блајоизволейш*, *блајонаклоност*, *блајорић*, *блајошворан*, *бледорумен*, *бојомдан*, *бојомољац*, *бојорадиш*, *бојослужење*, *бојоујодан*, *бордозрео*, *босоној*, *брзојлейш*, *брзојлейшо*, *вадичеј*, *васцели*, *вајпромејш*, *великодушан*, *великодушно*, *великојоседник*, *вејвудјлава*, *винојрадар*, *вишебојан*, *вишејодишњи*, *вишелејни*, *вишесложни*, *вишесмислен*, *вишесјрајница*, *вишесјрук*, *вишесјруко*, *водоскок*, *врјојлава*, *врјојлавица*, *врјојлаво*, *јарансирвен*, *јлавобоља*, *јоломразица*, *јоростјастјан*, *јостјољубиво*, *јостјољубље*, *јрозоморан*, *јрудобоља*, *далековид*, *данјуба*, *даноноћан*, *двадесетјак*, *двадесетше*, *дванаестјодишњак*, *дваред*, *дворедни*, *двосајни*, *двособан*, *двосјран*, *двосјрук*, *двосјруко*, *двоумиш се*, *двочас*, *двешјојодишњи*, *делокруј*, *десетлеће*, *десетјосјруко*, *добровољан*, *добровољно*, *добронамерно*, *добросјојећи*, *доброшворан*, *доброшудан*, *грајоценост*, *дрводеља*, *дрворед*, *дуборез*, *дујојодишњи*, *дујојрсј*, *жалосноојушјен*, *живојис*, *живојисан*, *живојојис*, *зајасијосмејш*, *здраворазумски*, *зеленореска*, *земљолажа*, *земљојис*, *зимзелен*, *злајојечаћен*, *зловоља*, *зловољан*, *злојласан*, *злокобно*, *злојојшребљавиш*, *зубобоља*, *инојран*, *исјојовешјан*, *исјојовремено*, *јаркорич*, *једанјуш*, *једаред*,

једноличан, једнорої, једностіаван, јуїозайад, кажийрсїї, каменорезац, каћи-
йерка, кишобран, књиїовезац, књиїовоїсїтво, књиїолажа, којешиїариїа, коло-
йлейї, колосек, кочойерийїи, кочойерно, кочойерностїї, краљеубисїтво, красно-
йисан, крайковид, крайкоїїраїан, кривоної, круїноок, ликорезац, лисїїоїаган,
лукобран, љубомора, љубоморно, љубоїїшїїљив, љубоїїшїїљиво, маловарошкї,
малодушностїї, малокрвностїї, малоїре, малочас, миройомазан, младожења,
мноїоброїан, морейловац, мукоїїрїно, наочїїлед, нежножушїї, новоїзїраїен,
новооїворен, новоїечен, новоуїедињен, новоуїосїїтавлїен, овонедельни, одо-
бровољен, одобровољийїи, оловноблед, осамдесетїе, оїтворенозатїворен, оїтво-
ренозатївореножушїї, очевїдац, йамїїївек, йедесетїак, йедесетїе, йеїељасїїо-
бео, йерорез, йеїїнаесїїодневно, йлавичасїїохладан, йолийїкомесар, йолуїласно,
йолудубок, йолузамрачен, йолукружно, йолулежеїи, йолулуд, йолумрак, йолу-
осїїрво, йолуїразан, йолусакривен, йољоїїривредни, йомїеїкоцрвен, йосло-
давац, йравовремен, йравоїис, йравоїисни, йрвобийїно, йресїїолонаследник,
йрїродоїис, йрљавоїжушїї, йрвїднїоїлав, йрошїїлоїодїишїїи, йрошїїлонедельни,
йрсїїохвайї, йуномоїїе, йурїурнокључао, йусїїоловина, йусїїолован, йушїїоказ,
йушїїоїис, йушїїуруїкашїї, равнїмерно, радознао, разнїбоїан, разнїврсїїан,
разнїлик, разнїродан, раноранїлац, редослед, рогослов, роїендан, руководеїи,
руководїлац, руководїшїи, рукољуб, рукоїис, рукоїисни, рукарад, рукохвайї,
самоїласник, самодавлїење, самонїкао, самообмана, самосам,² самосїїалан,
самоубисїтво, самоуко, сваковрсїїан, свакодневица, свакодневни, свеїрїсу-
шїан, своїевремено, своїеїлав, своїеїлаво, своїеручно, седмокраки, сїїїномодар,
скуїоцен, слеїїоочнїца, словослаїач, словослаїачев, сїїокоїнозелен, срдобоља,
средњовековни, средовечан, срїскохрвайїски, сїїанодавац, сїїанодавка, сїїар-
мали, сїїидљиворужичасїї, сїїолейїан, сїїолеїе, сумасїїцавшїи,³ сунцобран,
сунцокрей, сушїїрадан, шїаннозелен, шїанковрайї, шїврдїоїлав, шїврдїокоран, шїрк-
кїзнозеленомалчїценаїлемениїоїлазурнїоїлав, шїрайїчноцрвен, шїрбобоља,
шїридесетїак, шїридесетїе, шїробоїан, шїродневни, шїромесечни, шїроїрсїї, шїро-
сїїрук, шїроїшїоман, шїроуїао, шїроуїласїї, шїроуїли, шїрудољубив, удвосїїручен,
удвосїїручїїи, усредсредїїи се, усредсреїен, усредсреїеностїї, ушїросїїручен,
францїозефовски, хвалосїїев, хїљадулисїїан, хїљадусїїосїїрук, хладноцрвен,
ходочасник, целодневан, цейїдлака, црнїоберзїїїанац, црнїоїорица, часоїис,
чейїрдесетїак, чейїрдесетїе, чейїрнаесїїосїїрайїнїца, шїездесетїе, шїесїїосїїрук,
шїесїїочлан, шїїейїочїна.

² Иако ова реч, настала редупликацијом исте заменичке основе ради појачавања зна-
чења, није ширепозната (а ауторима овог рада, да будемо искрени, у потпуности је била
непозната), она има речничку потврду (у РМС се дефинише као ‘сасвим, потпуно сам’) те
отуд неће ни бити предмет наше детаљније анализе.

³ Премда се сумасїїцавшїи не даје у речницима, с обзиром на то да се ради о лексеми
која има читав низ интернетских потврда, различите хронологије и провенијенције, извесно
је да није у питању Петровићев индивидуализам, те је нећемо ни анализирати. Ипак, оно
што би се у овом случају могло одредити као могући пишчев допринос, и што се вреди
истаћи, јесте прилошка употреба ове речи, исп. „[...] стидео сам се оца сумасїїцавшїи заста-
лог у прошлим временима [...]”.

2.1. Међутим, и овај иницијални корпус биће додатно сужен будући да ћемо се унутар њега посветити (творбено-стилски) маркираној лексици. Шта то заправо значи? Несумњиво је да се језик ваља посматрати као систем подложен различитим врстама раслојавања, међу којима су највидљивија она која се обично одређују као територијално, социјално и функционално.⁴ Резултат последњег су, наравно, функционални стилови, који се, како истиче Р. Бугарски⁵ (1995: 165), односе „на језичка средства карактеристична за поједине домене употребе језика” (нпр. свакодневни комуникацијски саобраћај, мас-медији, политика, администрација, књижевност...). Бранко Тошовић (2004: 27), издвојивши већи број фактора⁶ који „утичу на широко и разгранато раслојавање језика”, наглашава како је функционална диференцијација језика „најшири, најсложенији, најкомплекснији облик раслојавања језика”, те да „до ње долази у оквиру појединих врста људске дјелатности – умјетности, науке, публицистике, правне и административне дјелатности те свакодневне комуникације” (ibid., 25). Д. Шипка (2006: 80–81), разматрајући теоријски оквир за употребне карактеристике лексичке масе – што је за нас набитније у предстојећој анализи, сматра да, када је у питању српски (српскохрватски) језик, речи које бисмо могли одредити као неупитне и немаркиране представнике стандардног језика чини претежнији део везника, предлога, партикула (нпр. *a, u; go, међу, од, са, без; мада, ипак...*⁷), као и највећи део оног лексикона који је наслеђен „из прасловенске старине” (нпр. *млеко, рука, ноја, траг* и сл.). Управо таква, општеупотребна лексика „јесте оно основно лексичко језгро релевантно за издвајање посебних језика и језичких породица” (ЅИРКА 2006: 81), али је нама, због предмета нашег истраживања, ван фокуса. Међутим, стандардни се језик, поред поменуте немаркиране општеупотребне лексике коју садржи, раслојава временски, функционално и територијално, чиме такав лексички фонд постаје маркиран (ibid.). И управо функционално раслојавање, према сферама људске активности, отвара простор *арџизима*, тј. лексици везаној за уметност, међу којима се јављају, за

⁴ Овome се врло често додаје и тзв. индивидуално раслојавање, дакле стварање идиолеката, који садржи „специфичне особине сваког појединачног говорног представника једног језика – у оквирима дате говорне заједнице – било у писаном било у говореном виду испољавања” (RADOVANOVIĆ 2003: 177).

⁵ Бугарски наводи три главне димензије диференцирања заједничког језика: (а) функционалну (регистарску), за задовољавање специфичних потреба појединих друштвених група унутар ширег колектива (Бугарски 1995: 163), (б) интерперсоналну (која се тиче односа између саговорника, што наравно утиче и на избор стила у опхођењу) и (в) медијумску (писана или усмена комуникација).

⁶ Мисли се, притом, на учеснике (*Ко?*), место одвијања комуникације (*Где?*), циљ и функцију општења (*Зашто?*) и, наравно, начин на који се то чини (*Како?*), што доводи до следећих типова језичке разуђености: функционалне, социјалне, територијалне, ситуативне, медијске, кодификационе, старосне, полне и индивидуалне (Тошовић 2004: 25).

⁷ Ово би биле тзв. функционалне (синсемантичне) речи, чија је главна функција у језику координирање између семантичних лексема.

наше истраживање најрелевантнији – *индивидуализми* (лексема везане за језички идиом једне особе)⁸ и *хайакси* [hарах legomenon]⁹ (лексема реализоване само једанпут, на једном месту) (ЅИРКА 2006: 83). Овај тип артизама, рекли бисмо сасвим разумљиво имајући у виду особеност израза аутора, покушаћемо детаљније представити овде.

2.2. Како се да приметити и из само летимичног погледа на прикупљену грађу, већина прикупљених сложеница присутних у анализираном роману припада општеупотребној лексици. Наравно, неке од датих лексема могли бисмо означити као архаичне, или ретке (што је и очекивано с обзиром на то да се ради о уметничком тексту), али ипак не и као јединствене.¹⁰

Стога ћемо се задржати на само следећој 31 лексеми коју бисмо могли да тумачимо (пре свега) са деривационе и стилске стране: *блајорић*, *бледорумен*, *бордозрео*, *вевудилав*, *тарансирвен*, *жалосноошћушћен*, *зајасићосмећ*, *зеленорезак*, *земљолажа*, *злајшћојечаћен*, *јаркорић*, *књиолажа*, *нежножуић*, *оловноблед*, *ошворенозајворен*, *ошворенозајвореножуић*, *ићељасићбео*, *илавичасићохладан*, *иомијејскоцрвен*, *иравожуић*, *иرويدнојлав*, *иуриурно-кључали*, *рукорад*, *сијиномогар*, *сијокојнозелен*, *сијидљиворужичасић*, *ширкизнозеленомалчићенајлеменићолазурнојлав*, *ишраићноцрвен*, *хиљадулисићан*, *хиљадуићосићрук*, *хладноцрвен*.¹¹

⁸ Овде се може уочити пресецање различитих критерија језичке диференцијације (нпр. функционални и индивидуални, што је заправо посве уобичајено када је реч о књижевноуметничком идиому).

⁹ У славистици не постоји потпуна термилошка сагласност у погледу номинације нових и једнствених лексемских јединица. Како Барбара Штебих Голуб (2012) извештава у уводном делу свог чланка, у кroatистици се користе називи *хайакс* и *оказионализам* (при чему се некад мисли на исту а кагад на сличну појаву), те *ириодница* (новотвореница), у словенистици *оказионализам* (*ириложница*), док Р. Драгићевић (2011) у својој *Лексикологији* наводи више назива: *индивидуализми*, *оказионализми*, *неолојизми*, *кованице*, *хайакси*, *иошеницијалне речи*. У *Творби ријечи* Стјепан Бабић (Вавић 1986: 38) пише да „кад тко начини нову ријеч на темељу досадашњих ријечи, али на начин за који у језику није постојао творбени узорак, тада се та творба назива *индивидуална итворба*. Она је то и кад се начини више таквих твореница истог типа док се тим начином служи само један човек”. Штебих Голуб (2012: 420) скреће пажњу и на то да аутори попут Р. Драгићевић или В. Мухвић Димановски покушавају разлучити неологизме од оказионализама према временском критеријуму, па тако оне лексема које се користе „последњих двадесетак година” задобијају статус неологизама.

¹⁰ Другим речима, по страни ћемо овог пута оставити поједине именице (нпр. *блајорносић*, *колојлеић*), придеве (нпр. *блајолајољив*, *бојојоган*) и глаголе (нпр. *иућурућкаић*, *кочојерићи се*), који, истина – будући да су у другим функционалним стиливима присутни само по изузетку – јесу стилски маркирани као књижевне речи, али који имају потврду у *Речнику српскохрватској књижевној језика* (у даљем тексту РМС), *Речнику српскохрватској књижевној и народној језика САНУ* (РСАНУ) и *Речнику српској језика* (РСЈ), и нису први пут употребљени у једном тексту.

¹¹ Реченични контекст у коме се налазе све анализиране композите као и број стране на којој је реченица забележена биће наведени у подбелешци уз сваки анализирани

Иначе, у (лингвостилистичким) радовима је код нас ређе уочаван и коментарисан творбеностилски потенцијал (новостворених) речи, но и таквих примера има у појединим истраживањима који се баве опусом неког писца или пак појединачним делима. Издвајамо тако студије Душана Јовића (1975) о роману Видосава Стевановића и Милоша Ковачевића (2013) о роману Анђелка Анушића, у којима се аутори дотичу, између осталог, и творбеностилског аспекта новотворених сложених придева (и именица), што кореспондира и с анализом коју смо извршили на материјалу из романа Горана Петровића.¹²

2.3. И без подробнијег увида у њихову морфолошку припадност и творбену структуру, међу анализираним речима уочавају се две повезнице: великом већином у питању су придеви којима се означава каква боја, међу којима пак доминирају субординативне сложенице чији је синтаксичко-семантички стожер њена друга конститутивна основа.¹³ Рекли бисмо да је овакво

пример, при чему ће анализирани композите у реченичном контексту бити истакнуте курзивом.

¹² Први аутор нпр. каже како „у овом [Стевановићевом] језику постоји јака тенденција стварања сложеница које иначе нису особина дијалекатска, [но] у контексту своје имају одређено стилогено дејство” (Јовић 1975: 139), наводећи следеће примере адјективских изведеница и сложеница: *совинске очи, алабасџерно, слонокосно, мелемска наслада, слабоносна обласић* итд. Уз њих, како примећује Јовић (1975: 140–141), региструје се низ сложеница које су веома ретко у употреби или се јављају први пут (следи само неколико примера): *модрокрви, блајоприсјојни, њсејоујодни, бојојлејен, њолакицошски* итд. Милош Ковачевић (2013), бавећи се стилематичном лексиком у роману *Агресар из љубљених души* Анђелка Анушића, посвећује пажњу неологизмима (новотвореницама) и уочава да „по бројности прво мјесто заузимају сложенички или сложеничко-суфиксални именички и придјевски неологизми” (Ковачевић 2013: 258). Ево неколико примера, у овој студији издвојених и анализираних, придевских новотвореница: *сладојуйни, слајкојрсије, зубијлав, њадокрвни...*

¹³ Критеријуме за разврставање композита, не само за оно синтаксичко већ и семантичко, преузели смо од И. Клајна (2002: 36–39), тако да баратамо бинарним опозитима: субординативне и координативне, односно ендоцентричне и егзоцентричне сложенице. Укратко, након опширнијег прегледа литературе и различитих виђења, укључујући ту и разматрање тзв. одредбених и рекцијских сложеница, Клајн (2002: 36) закључује како „би било боље сјединити одредбене и рекцијске у јединствену категорију субординативних сложеница, оних у којима је однос делова неравноправан, ма које природе био. Њима се јасно супротстављају напоредне (координативне) сложенице, у којима саставни делови не делују један на други, него оба директно и равноправно учествују у укупном значењу сложенице”. Када је реч о тзв. семантичкој усмерености сложенице, тј. о подели на егзоцентричне и ендоцентричне композите, Клајн (*ibid.*, 37) наглашава да је „у ендоцентричним одредбеним сложеницама укупно значење једнако значењу управног дела (нпр. *њароброд* је врста *брода*) суженом према значењу одредбеног дела (*брод на њару*). Уколико је ендоцентрична сложеница координативна, сваки од два дела носи половину значења (*Љувонем* је и *Љув* и *нем*). У егзоцентричној сложеници, напротив, значење није није изражено не првим ни другим делом за себе (*вукодлак* није ни врста *дулаке*), него се мора реконструисати на основу њих”. Ово одређење егзоцентричних и ендоцентричних сложеница Клајн базира на разматрањима у Вукићевић 1994, али га донекле модификује. О нешто друкчијем поимању ендоцентричних и егзоцентричних сложеница в. више у Вукићевић 1995.

стање посве очекивано: придеви, пре свега хроматски, јесу она отворена класа речи код које (скоро) неограничен простор за детерминацију омогућава, нарочито код писаца попут Г. Петровића, и (скоро) неограничен простор за језичку креативност, која се постиже пре свега спајањем ретко спојивих основа у једну реч, при чему се прва основа користи да означи нијансу, већи или мањи степен осветљености и сл.

2.3.1. Субординативне придевске композите апсолутно су превалентне у нашем корпусу, укупно их је 28: *блаџорић*, *бледорумен*, *бордозрео*, *веивудџлава*, *џарансирвен*, *жалоснооџушћен*, *заџасићосмећ*, *зеленорезак*, *злаџоџечаћен*, *џаркорић*, *нежножуић*, *оловноблед*, *оџворенозаџворен*, *оџворенозаџвореносуић*, *џеџељасићобео*, *џлавичасићохладан*, *џомџејскоџрвен*, *џрљавоџуић*, *џровидноџлав*, *џурићурнокључао*, *сиџиноџодар*, *сиџокојнозелен*, *сиџидљиворужичасић*, *џиркизнозеленомалчиценоџлеменићолазурноџлав*, *џраџичноџрвен*, *хиљаџулисџан*, *хиљаџусићосџрук*, *хладноџрвен*. Међутим, иако дате унутар једне (семантичке) групе, наведене сложенице такође могу бити подвргнуте даљој подели, пре свега с обзиром на присуство/одсуство спојног вокала, али и с обзиром на врсту и број својих творбених основа.

2.3.2. Доминантан творбени модел чине придеви који се могу и структурно и семантички описати формулом По^с + П, тј. они где се две придевске основе помоћу спојног вокала – осим у два случаја (*веивудџлава*, *џарансирвен*) – спајају у композиту. Такође, иако се код једног дела датих сложеница као прва основа, због свог значења и речничке потврде, може идентификовати и прилог (нпр. *џаркорић*), морамо се сложити с И. Клајном (2002: 119), те не смемо пренебрегнути чињеницу да понеки од ових претпостављених прилога (нпр. *заџасићо*, *оџворено*, *заџворено*) или нису дати у речницима или, ако јесу, нису у одговарајућем значењу.

2.3.3. Такође, и нимало случајно, управо овај тип сложеница занимљив нам је не само због своје продуктивности већ и стога што нам он открива придевске сложенице без лексикографске потврде, а које бисмо могли окарактерисати као индивидуализме (или хапаксе), те као стилски обојене речи.

2.3.4. Мада скоро сви настали по истом моделу, дати придеви могу се поделити на две групе – стилски невалентне и стилски валентне.

Прву групу, малобројнију, чине они придеви за боје код којих први део означава нијансу боје или неки други њен квалитет.

2.3.4.1. Иако придеви *блаџорић* и *бледорумен*¹⁴ нису џоџврћени у РМС и РСАНУ, у џим двама речницима џосићоџи мноџићво сложеница с исџим

¹⁴ Благорић: „[...] Адам Лозанић је могао да разабере сваку трепавицу и веђу, сваку *блаџорићу* влас косе, тако супротну бледицу правилног лица” (92. стр.).

Бледорумен: „[...] да опиџа корице (књига) свих врста, ... од обичног америкен платна све до *бледоруменоџ* сатена и бордозрелог баршуна, чак и романтичних омота од скробљеног поентлеса” (33. стр.).

иницијалним основама (*нїр. блаїоуїодан, бледожуїї*), тако да се они не могу сматрати стилски обележеним, без обзира на то што речнички примери не дају потврду за сложенички модел с основом *блаї-* чији други део денотира неку боју. Осим тога, овај се придев може тумачити и као антоним придеву *јаркорић*.

2.3.4.2. Г. Петровић користи неколико пута придев *заїасїїосмећ*,¹⁵ који, како показује увид у речнике, није несвакидашњи, те га, на пример, даје и И. Клајн (2002: 105), који га одређује као несумњиву субординативну сложеницу.

2.3.4.3. С друге стране, иако без потврде у речницима, као и у Клајн 2002, придев *јаркорић*,¹⁶ није стилски валентан будући да се његова иницијална основа, било да је придевска било да је прилошка, даје као одредница у РМС.

2.3.4.4. Иако се у речницима не даје придев *оловноблед*,¹⁷ ова лексема на неки начин представља понављање већ постојећег модела будући да речничку потврду има, наведено само један пример, лексема *оловносив*. Очигледно је да семантика стожерне речи (*блед*) ове сложенице не допушта 'равноправност у значењу' са другим чланом (*оловно*), те и овде имамо субординирану сложеницу.

2.3.4.5. Попут претходног примера, ни композита *їейељасїїобео*¹⁸ није *нацїла своје местїо у речницима, али и она јесїе їример већ їознаїїої їїворбеної модела: РМС наводи їримере їейељасїїоїлав* ('који је пепељасте боје с плавом нијансом') и *їейељасїїосив*. Међутим, иако је према речничкој дефиницији првог придева семантичким тежиштем акцензован придев *їейељасїї*, а не *бео*, И. Клајн (2002: 105) децидирано истиче да „несумњив одредбени однос имамо само у оним спојевима у којима је први део не означава боју, него већи или мањи степен осветљености” (нпр. *їамноїлав, оїївореножуїї*) или је пак „први део градивни придев употребљен да означи нијансу” (нпр. *оловносив, їейељасїїосив*), што свакако имамо и у примеру *їейељасїїобео*.

2.3.4.6. Како наводи РМС, *їрљаво-* као први део сложенице показује да је оно што значи други део прљаве, односно нејасне, сиве боје, што је очито и у примеру *їрљавожуїї*.¹⁹

¹⁵ Загаситосмећ: „Потом се седмицу-две занимао односећи законике бивше државе, старе адвокаторе законике, бронзираних хрбата, томове и томове повезане *заїасїїосмећом* кожом [...]” (33. стр.).

¹⁶ Јаркорић: „Вода у вази са *јаркорићим* јасенкама малопре је промењена [...]” (26. стр.).

¹⁷ Оловноблед: „Погнути мушкарац у седамдесетим, неупадљиво одевен, са неком значкицом у реверу, испоснички мршав, *оловноблед*, војнички кратко подшишан, подизао је перголу каква је и била” (83. стр.).

¹⁸ Пепељастобео: „[...] од почетка, до краја књиге, свуда где се спомињао, последне замене обичном, *їейељасїїобелом* бојом” (303. стр.).

¹⁹ Прљавожут: „*Прљавожуїїа* градска расвета као да је залуд ужежена [...]” (249. стр.).

2.3.5. Следи група придева која је своју индивидуативност остварила нетипичним творбеним обрасцима. Међу њима је прва лексема *бордозрео*, за коју је вероватније претпоставити, пре свега ослањајући се на реченични контекст у ком је забележен дати придев, да је њен управни члан *бордо*, а не *зreo*.²⁰ Инверзан распоред је условљен семантиком лексеме *зreo*; када би се, наиме, рекло *зreoилав*, *зreoцрвен*, *зreoбордо*... чини се да бисмо добили стилски (или дијалекатски) обојене лексеме, али са значењем 'баш, доброно' плав, црвен, бордо и сл. Инверзним распоредом лексема добијамо значење 'завршености, коначности'. Тако *бордозрео* носи значење потпуности, комплетности (управо 'зрелости') бордо боје.

2.3.5.1. Сложеница *веџвудилав*,²¹ једна од свега две придевске композиције настале по моделу Ио + П, стилски је обојена већ самим избором иницијалне основе: док се приликом означавања нијансе боје избор именичких основа пре свега своди на фреквентне апелативе (нпр. *йправа-зелена*, *цила-црвена*), овде је употребљена изворно властита именица страног порекла. Наиме, у питању је име компаније *Веџвуд*, назване по свом оснивачу Џосаји Веџвуду (енгл. Josiah Wedgwood) и познате по својој врхунској керамици светлоплаве боје. Ипак, будући да одговарајући назив за боју постоји и у енглеском језику (*Wedgwood blue*), овде би се просто могло радити о прихватању и адаптацији већ постојећег страног назива.

2.3.5.2. Тачно значење придева *џарансцрвен*²² било нам је испрва недокучиво, пре свега због семантичке непрозирности првог форманта (*џаранс*), али смо склонили следећој интерпретацији:²³ у сегменту Петровићевог романа, где се јавља израз *џарансцрвене чакшире*, описују се војне униформе и опрема, а познато је да је синтагма *џаранс џанијалоне* првобитно означавала војне панталоне нарочите црвене боје. Очито се дакле ради о нијанси црвене боје²⁴ која је некоћ била својствена поменутом делу војне одеће. Све

²⁰ Реченица из Петровићевог романа, у којој се налази посматрани придев, гласи: „[...] да опипа корице (књига) свих врста, ... од обичног америкен платна све до бледоруменог сатена и *бордозрелој* баршуна, чак и романтичних омота од скробљеног поентлеса” (33. стр.).

²¹ Веџвудплав: „Одаберите? *Веџвудплав*е или помпејскоцрвене мустре тапета?” (187. стр.).

²² Гарансцрвен: „Кретао се кроз тај свеколики метеж астраханских калпака са белим перима, изгланцаних кокарди, еполета, еполетушки и ширита, плавих мундира, *џарансцрвених* чакшира, крљуштаних подбрадника сјајних шлемова [...]” (125. стр.).

²³ Аутори искрено захваљују анонимном рецензенту рада, врло посвећеном свом задатку, који је чак ступио у контакт с писцем те нам понудио пишчеве смернице и сугерисао како би придев *џарансцрвен* требало правилно значењски одредити.

²⁴ У прилогу овоме напоменимо и следеће: француска реч *garance* означава, именује биљку *Rubia tinctorum*, код нас познату као (*бојадисарски*) *броћ*, чији назив рода потиче од латинског придева *ruber* 'црвен', будући да се његов корен користи за добијање црвене боје за бојење текстила, најчешће вуне (према <https://wikipedia.org/sr-ec/Броћ>). Према томе, нема сумње да композита *џарансцрвен* означава нарочиту црвену боју којом су чакшире, поменуте у роману, обојене.

то доводи донекле у питање статус ове композите као индивидуализма, но чињеница да поменуто сложеницу, па чак ни њен први део, не наводе речници, те да нема ни потврду на интернету – даје нам за право да је у овом контексту квалификујемо као Петровићев индивидуализам.

2.3.5.3. Лексема *златојечаћен*²⁵ није забележена у речницима (РСАНУ; РМС; РСЈ), иако се у њима помиње да се *злато*-јавља као први формант у сложеницама са значењем да је оно што се именује другим делом сложенице „као злато или боје злата”, уз навођење следећих примера: *златовлас*, *златојлав*, *златојрив*, *златојозуб*, *златојоклас*, *златојорук* итд. Отуда се ова сложеница, чији облик сугерише да је у питању заправо трпни придев, добијен од глагола **златојечаћийи*, може сматрати Петровићевим индивидуализмом. Па ипак, њена стилска валентност у конкретном случају је упитна, јер се њоме на плану значења исказа не добија ништа ново, будући да стожерна реч *хрисовуља*, коју лексема *златојечаћен* ближе одређује у Петровићевој синтагми (*златојечаћене хрисовуље*), управо значи 'повеља са златним печатом (обешеним на свиленој врпци)',²⁶ те тако читава синтаagma више наликује некој врсти контактнoг плеоназма.

2.3.5.4. Будући да у речницима не постоји потврда сложенице чији је први конституент *жалосно*, композиту *жалосноојушијен*²⁷ можемо смајтрајти индивидуалном творевином, која је, заправо, више орјотрафски ефективно решење јер реченична конструкција *Крошње су жалосно ојушијене* није стилски посебна.

2.3.5.5. У РМС уз лему *резак* наводе се и следећа значења 1. који пара, сече слух, продоран, оштар... 2. одсечан, одлучан... 4. који се истиче, упада у очи јачином, оштрином (о боји, светлости).²⁸ Дакле, како видимо, речник је забележио могућност атрибуције неке боје придевом *резак*. Међутим, оно што придеву *зеленорезак*²⁹ даје специфичности јесте, заправо, чијава синтама – *зеленореска колоњска вода*. *Зеленореска вода* (колоњска!), наравно, није уобичајен синтаксички склоп, и поставља се питање да ли (и када) то вода може бити *зеленореска*! Може, наравно, али у књижевном тексту.

2.3.5.6. Како сведочи РМС, основа *нежн*- не учествује у грађењу сложених речи, док, с друге стране, придев *жуј* познаје много одредбених

²⁵ Златопечаћен: „показујући *златојечаћене* хрисовуље са пописима поседа, добара од ове и оне светске стране” (167. стр.)

²⁶ Уп.: грч. *χρυσός* 'злато' + лат. *bullā* 'печат'.

²⁷ Жалосноопуштен: „Од древних лишајева, спокојне маховине, тврдокорних имела [...] до заобљених, пирамидалних, гранатих, купастих, *жалосноојушијених* и бокорастих обриса крошњи” (67. стр.).

²⁸ Као илустрација последњег значења даје се пример: – *није то више оно... ошјиро небо изливано из муља и реској зеленила*.

²⁹ Зеленорезак: „[...] па до *зеленореске* колоњске воде фабрициране у Бечу, помаде за бркове и пара жичаних штиталчица за обликовање уфитиљених врхова [...]” (110. стр.).

(нпр. *бледожуїї*, *їейїљасїюжуїї*) или напоредних сложеница (нпр. *црвеножуїї*, *црвено-жуїї*). Ипак, основно обележје придева *нежножуїї*³⁰ *јесїе врло ефекїан сїој осетїилної (афекїивної) їридева (нежан)* и боје (*жуїї*). На тај начин лексема *їесак*, која је управни члан именичке синтагме, добија не само уобичајену (или, речено терминологијом Д. Шипке, општеупотребну) одредбу *жуїї* него специфичну – управо, танану и мекотну – одредбу *нежножуїї*, која не одређује управну реч *їесак* толико једноставном визуелном квалификацијом колико изузетношћу и неочекиваносту.

2.3.5.7. Придев *оїворенозайворен*³¹ *јесїе хијасїичка (оксиморонска) лексема која оїкрива или їак сакрива амбиїуїїейї деїтерминисане лексема (вила)*. Творбеним поступком је 'кондензована' двостраност појма и остварена стилска обележеност. Једном речи, остварен је такав спој који би захтевао развијену синтаксичку структуру. Економичност језика значила је и стилогеност. Тачније речено, стилогеност израза „економисала” је језичку структуру.

2.3.5.8. *Оїворенозайвореножуїї*³² представља један од сразмерно ретких примера трособичке сложенице, не само код придева. Ипак, и на њему се види оправданост запажања И. Клајна (2002: 29) да се троделне композите заправо на вишем новоу по правилу могу свести на дводелне (*оїворенозайвореножуїї* = *оїворено зайвореножуїї*). Међутим, оно што овом придеву даје изузетност јесте пре свега веома ефектно одређење лексеме *жуїїа* помоћу оксиморонски устројеног придева *оїворенозайворена*.

2.3.5.9. Иако се придев *їлавичасїохладан*³³ не региструје код Клајна (2002), дати је модел у монографији репрезентован примером *їлавичасїо-зелен*, док се у РМС *їлавичасїї* не даје као основа неке сложенице, већ се само констатује да *їлавичасїї*³⁴ значи 'мало *їлав*, *їлавкасїї*, *їлавейїникасїї*'. Дакле, *їлавичасїо* одређује једну боју управо као ту боју са нијансом плаве, плавичасте. У нашем примеру имамо спој 'те нијансе плаве, плавкасте'

³⁰ Нежножут: „Али, најпре ће бити зато што се са повратком Анастаса Бранице *нежножуїїи* песак изнова почео разносити кућом на Великом Врачару” (148. стр.).

³¹ Отворенозатворен: „Друго читање. У којем је реч о једном раскошном врту, нешто даље и о француском парку, о једној перголи са касним ружама, о *оїворенозайвореној* вили и натпису на забату [...]” (65. стр.).

³² Отворенозатвореножут: „Било је, када се госпођа окренула, титраја обриса једне једине куће, спратне и *оїворенозайвореножуїе*, нестварно усамљене на благом узвишењу сред шумовите долине” (40. стр.).

³³ Плавичастохладан: „Златана се мрштила када би га затекла овијеног *їлавичасїо-хладним* дуванским димом, над тањирима са једва дирнутим јелима [...]” (145. стр.).

³⁴ Формант -ичаст пре свега означава приближну боју (Клајн 2003: 275), премда је чест и код изведеница добијених од именичких умањеница са суфиксом -ица, нпр. *їличасїї*, *бобичасїї*, *јаїодичасїї* (Вавић 1986: 433). Када је реч о примерима које овде посматрамо, ради се о придевским деминуцијама а однос *їлавкасїї*–*їлавичасїї* заправо је однос „осјећајне необиљежености према осјећајној обиљежености” (Вавић 1986: 441).

са придевом *хладан*, што је, свакако, стилски врло упечатљиво и ефектно јер се спајају два различита (логичко-)семантичка поља: визуелно (плава боја) и невизуелно (хладан). Таквом метафоризацијом овог атрибута читава синтагма (*йлавичасїохладни дувански дим*) бива обавијена једним другим значењем, другачијом поруком.

2.3.5.10. Композита *йомїејскоцрвен*³⁵ *скована је од йридева црвен* и ктетика *йомїејски*, начињеног од италијанског ојконима (астионима) Помпеја/Помпеји. Наравно, због чувене ерупције Везува из 79. г. н. е., која је у потпуности уништила град прекривши га дебелим слојем лаве и пепела, основа *Помїеји* се данас метонимијским преносом често изједначава с лавом, тако да би врло ефектан придев *йомїејскоцрвени* могао да има (и) значење 'црвен попут лаве'. Међутим, извесније је да *йомїејскоцрвен* заправо означава црвену боју каквом су обично осликаване позадине на знаменитим помпејским фрескама,³⁶ како се иначе у ликовној уметности назива та врста црвене боје, што би значило да она није Петровићева новотвореница, него жаргонизам (па отуда и лексема ређа у општој употреби) везан за сликарство.

2.3.5.11. Пошто РМС не бележи нити један пример сложенице са основом *йровидно-*, уврстили смо овај придев у нашу другу класу примера. Чини се, међутим, да композита *йровидноглав*,³⁷ иако околионализам, нема посебне стилске валенце.

2.3.5.12. Придеви *йурїурнокључао* и *сїидљиворужичасї*³⁸ *йредсїављају комїозицие које су јединсїивене код ової ауїора, барем када је у йиїиању анализирани роман. У делу су у йиїиању различїије црвене нијансе, на чијим су крајевима уїраво два наведена йридева. Наиме, у недосїаїику финијих колорисїичких йрелаза, йїј. немоїућносїи именованња свих моїућних йојавних облика (нијанси) црвене боје, ауїор йрибеїава једином решењу које ће му омоїућниїи да изрази сву 'нежносїи' и 'расїлинуїиосїи' црвене боје. На једном крају ће сїоїа имаїи сїиїдљиворужичасїу, као сам почетак ове боје, тј. црвену која се тек помала након жуте. На другом крају пак, као крајњи опозит у оквиру црвене, стајаће йурїурнокључала, боја, тј. њено име које чак и фонетски (фоностилемски), редупликацијом слога *йур-* и употребом пловива, као да најављује сву згуснутост црвене, и навешћује крај тог хроматског поља.*

³⁵ Помпејскоцрвен: „Одаберите? Вецвудплаве или *йомїејскоцрвене* мустре тапета?” (187. стр.).

³⁶ На другој интерпретацији значења адјективне композите *йомїејскоцрвен* аутори захваљују анонимном рецензенту и г. Петровићу.

³⁷ Провидноглав: „Убрзо пошто је исплатио договорену, завидну суму, стао је да добија скице на *йровидноглавом* паус-папиру, мукотрпно преведећи линију по линију у речи, реченице” (173. стр.).

³⁸ Пурпурнокључао и стидљиворужичаст: „[...] налазећи овлашне или пуне отиске пастелних јагодица, свугде оне боје примерене одређеном делу тела, понајвише црвених нијанси, од *сїиїдљиворужичасїе* до *йурїурнокључале...*” (181. стр.).

2.3.5.13. Попут већине других главноножаца, и сипе имају црно мастило, које им служи као један од одбрамбених механизма, те је ова позната чињеница узета као деривациони импулс за стварање придева *сипиномодар*,³⁹ у којем се првим конституентом сложенице указује на изразито тамну нијансу ионако већ тамне плаве боје.

2.3.5.14. Композита *сїокојнозелен*⁴⁰ *їредсїавља Пеїровићев индивидуализам*, у којем *їрви део сложенице, основа сїокојн-*, одређује зелену боју. Придајући боји анимативни придев, аутор као да овом персонификацијом оживљава читаву синтагму – *сїокојнозелене очи*, чиме гради изузетно стилски обојен придев.

2.3.5.15. Придев *їиркизнозеленомалчиценаїламениїолазурноїлав*⁴¹ *несумњиво је најїучаїљивији индивидуализам у роману, а засїурно и сїрукїурно најкомїлекснији, сасїављен од чак седам основа, їеїї їридевских (їиркизно, зелено, їламениїо, (л)азурно и їлаво)* и по једне прилошке (*малчице*⁴²) и *їредлошке (на)*. Спајање свих ових лексема у фрастичку сложеницу (Клалн 2003: 90) извршено је не би ли се добила примерена лексичка ознака за прелив боја. И чини се да је писац заиста успео у свом науму: иако је протагониста романа морао употребити читав низ упоредних речи да би коначно добио своју боју за уклањање мрља са тепиха, Горан Петровић, ма шта учинио или написао, неће успети да уклони уметничку (стилску) вредност овој својој сложеници.

2.3.5.16. И код придева *їїраїчноцрвен*,⁴³ баш као и у случају *їурїурно-кључале* и *сїидљиворужичасїе*, имамо одређење црвене боје. Њена ближа детерминација као трагична предестинира несрећан крај ружиних пупољака, који је већ најављен придевом *касне*. А читава сцена овог приповедног микропоља као да предсказује несрећан крај љубави Сретена Покимице и Наталије Димитријевић. Тако ове трагичноцрвене, касне руже сублимирају, заправо, једну драматичну, дубинску, личну трагедију.

³⁹ Сипиномодар: „У средишњем крилу касетираног прозора, у десном, горњем окну, једном од четрдесет пет застакљених поља *сїїиномодрої* београдског свода [...]” (25. стр.).

⁴⁰ Спокојнозелен: „Она је сва била одређена крупним, *сїокојнозеленим* очима” (34. стр.).

⁴¹ Тиркизнозеленомалчиценапламенитолазурноплаво: „Тако је читава средина протекла у одстрањивању прашинчине и паучине, четвртак у наливању стотина црвоточина сирћетом, па затискивању жиљљивих рулица воском, а петак у уплитању покоје ројте, сужавању избледелих места на таписеријама, поновном прошивању потке пресвлаке какве столице или уклањању мрље са тепиха таквих боја да је младић морао да употреби по пет-шест упредених речи не би ли рецимо добио управо *їиркизнозеленомалчиценаїламениїолазурноїлаво* или који други примерени прелив” (229. стр.).

⁴² И овај прилог је стилски обојен, будући да се код њега ради о двострукој деминуцији: деминутивно употребљен суфикс -ице додат је на већ умањен прилог *малко* (Клалн 2003: 375).

⁴³ Трагичноцрвен: „[...] пронашла чланак о једној врсти садница касних, *їїраїчноцрвених* ружа, чланак за којим је Анастас већ дуго трагао” (196. стр.).

2.3.5.17. У придеву *хладноцрвен*⁴⁴ имамо ефектан спој који смо већ видели у примеру *илавичасїохладан*, али сада с једном битном разликом: овога пута присутна је супротна детерминација – визуелно се одређује не-визуелним.

2.3.5.18. Иако такође зависне придевске композите, лексеме *хиљадулисїан* и *хиљадусїосїрук*⁴⁵ својом се *сїрукиуром* разликују од *досад наведених сложеница* јер им је иницијална основа бројевна⁴⁶ (*хиљаг-/хиљаг*). Ипак, и међу овим сложеницама виде се разлике: док је прва настала сложено-суфиксалном творбом – спајањем бројевне и именичке основе које је праћено суфиксацијом (К + Ио + суфикс: *хиљаг*⁴⁷- + *лисї-* + *-(а)н*) – друга је резултат додавања наведене основе на већ постојећу композиту (Ко^с + П: *хиљаг-* + *-о-* + *сїосїрук*). Захваљујући таквој иницијалној нумеричкој основи, која служи за квантификовање особине (*лисн*) / количине (*сїосїрук*), писац творбеним поступком остварује хиперболичан ефекат у синтагмама у којима ови придеви имају детерминатвну улогу (у [...] *хладу хиљадулисн сенице*; [...] *са хиљадусїосїруким бојама йера*).

2.4. Остале, непридевске (а за нас релевантне, дакле оказионалне), композите чине тек три лексеме (*земљолажа*, *књиололажа*, *рукораг*), које су, међутим, међусобно веома различите.

2.4.1. Иако се наоко не чини тако, сложенице *земљолажа* и *књиололажа*⁴⁸ *зайраво* нису *йредсїавнице* *исїої йтворбеної модел*. Наиме, *йрвом лексемом йисац* означава *крїициу йе* је несумњиво да је она *насїала йо моделу Ио^с + Го + -ја*, *йде је у йозицији йлаїолскої мойивайїора* лексема *лазїиї/лазайїи*, чије се значење у РМС дефинише као 'гмизати, пузати, плазити'.⁴⁹ С друге стране, *књиололажа*, у роману дата као опозит именици *књиолоубац*, несумњиво је мотивисана именицом *лажа*, те је настала по моделу *Ио^с + Ио (књиї- + -о- + лажа)*. Ипак, без обзира на ове разлике ове две лексеме имају

⁴⁴ Хладноцрвен: „[...] и стао да просуђује повез од *хладноцрвеної* сафијана, повез свакако претерано отмен за данашње прилике” (8. стр.).

⁴⁵ Хиљадулистан: „Да тек доконо сањари, као у загонетном хладу хиљадулисн сенице” (32. стр.).

Хиљадустострук: „Окупиле су се на гранама дрвећа, као на седачама, неко време су се ту одмарале, ћућориле, па изнова полетеле, испунивши његово обраћање вољеној [...] *хиљадусїруким бојама пера*” (179. стр.).

⁴⁶ Приликом одређивања ове основе као бројевне овде предност дајемо семантичко-функционалном а не морфолошком критеријуму.

⁴⁷ Финални вокал -у овде није везивни формант већ наставак (некадашњег) акузатива.

⁴⁸ Земљолажа: „Проклете *земљолаже*, никако да их се решим!” (200. стр.).

Књиголажа: „[...] да пригнувши главу ослухне чује ли се, и где, шушљање *књиололажа*, злогласних књишких мољаца, тактаба, ваши и осталих штеточина [...]” (32. стр.).

⁴⁹ За друкчије тумачење, мотивисано пре свега обликом али не и значењем, види DRLJEVIĆ 2013: 386.

и нешто што их повезује: обе можемо сматрати Петровићевим индивидуализмима, семантички и стилски веома успелим.

2.4.2. Именица *рукорад*⁵⁰ нема речничку *йойврду*, *ниџи се даје у Клај-новој монографији йосвећеној йворби речи*. Иџак, на оба месџа се даје њему облички слична *комйозиџа рукосаг* (‘оно што је руком саћено (виноград, воћњак и сл.)’), наоко настала по истом моделу. Међутим, док је потоња именица несумњиво резултат сложено-суфиксалне творбе (Ио^с + Го + суфикс: *рук-* + *-о-* + *саг[иџиџи]* + *-Ø*), прва је резултат спајања конституената синтагме *ручни рад* у једну реч. На овај начин Г. Петровић је добио семантички прозиран, економичан и стилски веома ефектан индивидуализам.

3. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ. Када је, током прве половине XX века, Александар Белић писао о сложеним речима, могао се прочитати његов суд да сложенице (додуше, именичке) нису честе у српском језику, те како би требало, ако се оне већ творе, да буду искључиво егзоцентричног, а не ендоцентричног типа. Другим речима, Белић је сматрао да не постоји потреба за стварањем (им.) сложеница које би имале значење идентично значењима творбених основа, што је поткрепљивао примерима попут следећег: „[...] Одавде се види да *добровоља* не може значити ‘добра воља’, већ особину онога ко је добре воље. Из овога је јасно да и *зловоља* (као и *лавобоља*) не може значити, по духу нашег језика, ‘зла воља’, већ онога ко је зле воље” (Белић 2000: 253). Дакле, *добровоља*, сматрао је он, не може бити именица јер би та сложеница имала идентичан број саставница као и синтагма из које је настала, те би, према томе, морала бити придев. Наиме, тиме би се синтагматском склопу (*добра воља*) додала још једна, граматичка компонента, она која сигнализира да се сада ради о придеву а не више о именици, чиме се једна врста речи прекатегоризује у другу!⁵¹ Међутим, даљи развој језика није у потпуности дао за право познатом лингвисти,⁵² јер се српски језик, чега смо сведоци и данас, богатио (и, како видимо, наставља се богатити) и егзоцентричним, али и ендоцентричним сложеницама. Уосталом, како се у студији Д. Вукићевић (1994: 147–148) запажа: „Не само да се [ендоцентричне сложенице] нису изгубиле из језика као неодговарајуће творене, већ су током времена попримиле управо она значења за која је Белић рекао да их не могу имати.” Међутим, придевским сложеницама је мање пажње посвећивано с обзиром на критеријум семантичке усмерености, што не изненађује јер је „у ствари питање да ли би се уопште могао наћи какав егзо-

⁵⁰ Рукорад: „Она је поставила сто у трпезарији, села крај кухињског шпорета и чекала да неко проба њен *рукорад*, раскошно уздрхтале пиктије од кечига” (103. стр.).

⁵¹ Белић (2000: 254) даље наводи рецимо и следеће: „Према овоме јасно је да од *брзи воз* не може бити именица *брзовоз* (слично и *брзи влак* и *брзовлак*), али може бити придев *брзовоз*, *брзовозни*, ‘онај који се тиче брзога воза’, ‘који му припада’ и сл.

⁵² Наравно, не искључујемо могућност ни да је у време када је дати Белићев став тако формулисан он био посве исправан, мада не, како се сада чини, и пророчки.

центричан сложени придев, ако изуземо оне чија је мотивација нејасна, као *саможив*, *йусйолован*, *блајодаран*. Такође је неизвесно да ли и у којој мери треба узимати у обзир метафоричност која је у корену многих сложенница” (Клајн 2002: 38). И заиста, у раду посматране придевске композите јесу еноцентричног карактера.

Ако се пак узме синтаксички критеријум поделе сложених придева – субординативни vs. координативни – видели смо да у Петровићевом роману доминира први тип (подређени/надређени чланови у сложенници насупрот равноправним члановима). Као изразито продуктиван модел субординативних еноцентричних придевских сложенница показао се творбени образац По^с + П, који је, како показује наша грађа, неретко стилоген будући да тако творене адјективне композите поседују особену стилску вредност у овом књижевном делу. Тачније речено, њихова се стилска валенца крије у (практично) системски неограниченој могућности (творбеног) комбиновања двају придева,⁵³ који – у одговарајућем романескном оквиру – дају тексту изразит експресивни (афективни) тон. Осим тога, оно што би се и синтаксички тешко нашло у међусобној вези, у овим придевским сложенницама нашло је изузетну књижевно-уметничку вредност. Тако је овај творбени модел уједно постао и стилистички образац, својствен одређеним писцима, међу којима је свакако и Горан Петровић.

ИЗВОР И ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Петровић, Горан. *Сийничарница „Код срећне руке“*. 17. издање. Београд: Народна књига – Алфа, 2004.

*

Белић, Александар. *О различитим ийијањима савременог језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2000.

Бугарски, Ранко. *Увод у ойију линивисйику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, ³1995.

Вукићевић, Душанка. О значењу именичких сложенница. *Зборник Мајице српске за филологију и линивисйику XXXVII/1–2* (1994): 145–149.

Драгићевић, Рајна. *Лексиколоија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2011.

Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику. Први део: Слањање и йрефиксација (Прилози йрамаији српског језика I)*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска, 2002.

⁵³ Тиме би се могао објаснити и у грађи забележени несразмер између придевских и именичких сложенница. Потоње у односу на прве, с друге стране, показују изразиту структурну хетерогеност, што се, заправо, може сматрати одразом стања на макроплану.

КЛАЈН, Иван. *Творба речи у савременом српском језику. Друџи гео: Суфиксација и конверзија (Прилози ѓрамајици српскога језика II)*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ. Нови Сад: Матица српска, 2003.

КОВАЧЕВИЋ, Милош. *Српски џисци у озрачју сџилисџије*. Београд: Филип Вишњић, 2013.

ТОШОВИЋ, Бранко. Функционално раслојавање језика у систему опште диференцијације језика. *Научни сасџанак слависџа у Вукове дане* 32/1 (2004): 25–37.

*

БАВИЋ, Стјепан. *Творба ријеџи у хрватском књижевном језику (наџт за граматику)*. Загреб: JAZU, 1986.

ДРЛЈЕВИЋ, Јелена. Individualna leksika u delu Gorana Petrovića. *Savremeni tokovi u lingvističkim истраживањима. Књига 2*. Јулијана Вуџо и Vesna Polovina (ur.). Београд: Filološki fakultet, 2013, 379–396.

GREENBAUM, Sidney, Randolph QUIRK. *A Student's Grammar of the English Language*. Harlow, England: Longman, 1993.

ЈОВИЋ, Душан. *Lingvostilističke анализе*. Београд: Библиотека Друштва за српскохрватски језик и књижевност, 1975.

ПРЌИЋ, Твртко. *Semantika и pragmatika реџи*. Нови Сад – Sremski Karlovci: Izdavačka књижарница Zorana Stojanovića, 1997.

РАДОВАНОВИЋ, Милорад. *Sociolingvistika*. Sremski Karlovci – Novi Sad: IK Zorana Stojanovića, 2003.

ЅИРКА, Milan. *Osnovi leksikologije и srodnih disciplina*. Novi Sad: Matica srpska, 2006.

ЅТЕВИН ГОЛУБ, Barbara. Okazionalizmi u hrvatskome publicističkom stilu. *Творба речи и њезини ресурси у словенским језицима*. Зборник радова са четрнаесте међународне научне конференције Комисије за творбу речи при Међународном комитету слависта. Ѓорић, Божо и Рајна Драгићевић (ur.). Београд, 2012, 419–437.

ВУКИЌЕВИЋ, Dušanka. Imeničke složenice u savremenom srpskom књижевном језику. *Зборник Матице српске за филолоџију и линџвисџику* XXXVIII/1 (1995): 127–174.

Strahinja R. Stepanov

Milan S. Ajdžanović

DERIVATIONAL AND STYLISTIC ANALYSIS OF COMPOUNDS IN
THE NOVEL *SITNIČARNICA* „KOD SREĆNE RUKE“ BY G. PETROVIĆ

Summary

The paper deals with stylistic analysis of compounds excerpted from *Sitničarnica* „Kod srećne ruke“, a novel by renowned Serbian author G. Petrović. The analysis has shown that the nouns in question are rather frequent in the corpus (294) despite the

restrictive criteria authors used for forming their corpus. However, the authors focused on 31 compounds in total, each of which bear author's individual peculiarity and can be considered stylistically marked.

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику
strahinja.stepanov@ff.uns.ac.rs
ajdzanovic@ff.uns.ac.rs